

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק

אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גליין ט'

[תשע"ב]

שנה כ"ח

שיעור חורש"י פרשת וישב שנת תשל"ה לפ"ק (ב)

וישליכו אותו הבורה והבור רק אין בו מים (זו, כד). ברש"י מחז"ל (שבת כב). ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. וצריך להבין למה סתם הכתוב, היה לו לכתוב במפורש והבור מלא נחשים ועקרבים.

הקשו כל המפרשים דאם כן מסרו אותו למות בטוח, כדקיימא לן (יבמות קכא). בנפל לחפורה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת, ואיך אמר הכתוב (כא-כב) וישמע ראובן ויצלהו מידם ויאמר לא נכנו נפש, ויאמר אלהם ראובן השליכו אותו אל הבור הזה וגו', כאשר גם בהשלכתו הבורה היה משום הכאת נפש לולי שנעשה לו גם.

בהמשך דברי הכתוב למען הציל אותו מידם וגו', וברש"י רוח הקודש מעידה על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו וכו'. וצריך ביאור למה לי הודעת הבת קול.

והנראה שהשבטים בקדושתם פעלו שלא זיקוהו הנחשים ועקרבים. אכן נכון הדבר דמי שהשליכו אותו לבור נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת, אך תלוי מי זה המשליך אותו, אם נפל מעצמו או על ידי גוי וכדומה, או שנפל על ידי צדיקים כאלו שהיה בדעתם שיחיה, ואוי לו לנחש ועקרב שהיה ניגש אליו בשעה שהשבטים רצו בחייו, על כגון זה נאמר (ברכות לג). אוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא, ולא נתיירא מהערוד באומריו אין ערוד ממית אלא החטא ממית.

ביותר נראה שאכן פשוטו כמשמעו הבור ריק לגמרי גם מנחשים ועקרבים, ואולם במקורו אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, אך באותה שעה שנפל לשם יוסף על ידי אחיו הקדושים נתרוקן לגמרי, שכל הנחשים ועקרבים ברחו ונסתלקו משם.

ס"ח לי ש"ב הרה"צ מפרסיטיק זצ"ל כשהיינו בקרעניץ, (היה חתן דו"ז הגה"ק משינאווא זי"ע, ואביו של הרה"ק מקאלאשיץ זצ"ל, והוא עצמו היה איש

צדיק וקדוש, וחיוב אצלי הסיפור ששמעתיה מפה קדשו), מעשה שהיה בילדותו כשהיה פעם בבית זקנו הקדוש מדוקלא זי"ע (אחי זקה"ק מצאנו זי"ע שאהבו אהבת נפש, והיה איש נסתר מאוד [אינגאנצען באהאלטען]), שפעם פתח דלת ארון הקמין שבה החזיק זקנו עלים לחליטת משקאות, (אם בגלל חוסר כסף לקנות תה, או שהחזיקם לרפואה, כמו שגם אצלינו ברודניק היו הנשים מכינות משקאות מעלי תה שונים שהוחזקו לרפואה או תועלת לדברים שונים), וכדרך הנהגתו הקדושה היה מכין ומבשל לעצמו, כשבכל פעם היה ניגש לארון ומוציא לו כמה עלים כרצונו. לתדהמתו מצא שכולם מלאים עש ותולעים, מיד נכנס בבחלה אל זקנו הקדוש והתריע בפניו שעלי התה שלו מלאים תולעים. לשמע הדברים אמר לו זקנו: מה אתה סח, אני מיד הולך לראות. מיד עמד וחלץ, והוא אחריו, לבדוק מה קורה שם, פתח את דלת הארון בדק ולא מצא, ופנה אליו: היכן אתה רואה כאן עש ותולעים, ניגש אף הוא והסתכל, ולפליאתו לא נמצא שם עש אחד. כאשר הרה"ק מדוקלא ניגש לשם כל התולעים הפתלקו וברחו.

בן מסופר על הרה"ק מראפשיץ זי"ע שפעם אחת שבת את שבתו אצל הרה"ק מקאהלוב זי"ע (שהתואר מלאך מעט לו לרוב שגב קדושתו. היה גאון הגאונים ושר התורה, וכיהן ברבנות על ר"פ עיירות). שכידוע היה נוהג לאכול אוזות מולעמות, וגם לא היה מקפיד לברור השזיפים מתולעים. בזה השולחן אשר לפני ה' ישב יחד אתו בראש השולחן, ובכל המאכלים הוגשה קערה מיוחדת לכל אחד מהצדיקים. כשהגיעו לאכילת הבשר השתאו התלמידים לדעת ולראות מה יעשה, אך הרה"ק בעל זרע קודש אכל ללא שום שאלות. אמנם כשהגישו את לפתן השזיפים, לא נגע בה כלל. פתח הרה"ק מקאהלוב ושאל אותו: ראפוזיצער רב (כך היה מדבר בז' דגושה) בממה נפשך, זשענט איר זשעך ששומך אויף אינזש מדוע אינו אוכל השזיפים, ואם אינו סומך עלינו איך אכל את הבשר. על כך השיבו מענה חכם: בנוגע לבשר הלא הכל בא מעוף אחד, אם הכנף של הרכי כשר ממילא כשר גם הרגל שאני אוכל, אבל בנוגע לשזיפים אכן התולעים מפחדים מהרבי ויצאו כולם מהפירות שלו ונכנסו להפירות שבקערה שלפני. דברי קדשו טעונים ביאור והבנה, שיחתם של תלמידי חכמים צריכה לימוד (ע"ז יט:), אבל גם בפשטות דבר חכמה גדולה דיבר. ורואים מזה כי ה' שומר נפשות חסידיו ולא יאונה לצדיק כל און, וכל הרחשים חוששים לעצמם ובורחים מלפניהם.

זה שסיפר הכתוב כאן לרבנותא, והבור ריק לגמרי, על אף שברגע הקודם אין בו מים אבל נחשים ועקרבים יש בו, עתה כשהשליכו השבטים את יוסף בתוכו נעשה ריק, שכל הנחשים ועקרבים ברחו משם.

לפיכך היה צורך שהשבטים הקדושים בעצמם ישליכו אותו הבורה, ולא על ידי איזה עבד ומשרת עושה רצונם.

על פי זה יפורש בלשון אומרו למען הציל אותו מידם כמו על ידם, היינו שעל ידי השבטים הקדושים ינצל מנחשים ועקרבים שבתוך הבור, אשר על כן ויאמר אלהם ראובן אל תשפכו דם השליכו אותו אל הבור הזה, אתם ולא שלוחכם, וממילא ויד אל תשלחו בו, דאין זו השלכה למיתה בהיותה החפורה מלאה נחשים ועקרבים מאחר והם יסתלקו משם על ידכם.

בוה מתורץ הקושיא (רמב"ן ועוד) דכיון שראו הנחשים ועקרבים ושלא הזיקו ליוסף הרי היה הדבר ברור להם שנעשה לו גם גדול ושהוא צדיק גמור, ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומצילו. כי תלו הדבר בזכותם ולא בזכותו.

*

וישבו לאכל לחם (לו, כה). יש להקשות מהא דשנינו (פנהדרין סג.) מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום תלמוד לומר לא תאכלו על הדם, וזה אפילו בחייבי מיתות, ואיך ישבו השבטים לאכול לחם אחרי שדגנו את יוסף למיתה והשליכוהו הבורה (ועיין אנרא דבשה).

ונראה לומר לפי מה דאיתא (של"ה תורה אור פרשת וישב) שדגנו אותו מדין מורד במלכות, ומבואר בתוספות (פנהדרין לו. ד"ה רבב"ח) דמורד במלכות לא בעי למדייניה כשאר חייבי מיתות אלא לקבל עדות ולידע אם הוא מורד במלכות וכו', וגומרין בו ביום לחובה, ואין צריך להלין דינו כמו בשאר דיני נפשות עיי"ש, ונ"ל פשוט דהוא הדין נמי לענין לא תאכלו על הדם דלא שייך במורד במלכות.

בן יש לדייק בלשון הגמרא מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש, וכן ברמב"ם (פנהדרין יג ד) וכל בית דין שהרגו נפש אסורים לאכול כל אותו היום וכו', ואילו בזה דלא בעי למדייניה נמצא שאין הבית דין הורגים אותו, דרק מקבלים עדות ומכררים אם הוא מורד במלכות.

מהאי מעמא גופא וישבו לאכל לחם, להראות לכל שאין הוא בן מות בגלל עבירות שיש בהם מיתת בית דין ח"ו, רק על היותו מורד במלכות.

שוב ראיתי בבאר מים חיים שגם כן עורר בזה לפי דרכו בקודש. ושם כתב עוד, ואי תימא היאך שמעו לדברי יהודה ושקבוקו הלא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, נראה דאין זה כי אם כביון המלך שאסור להמלך לכות את עצמו אפילו אם רוצה וכו', אבל למורד בו למחול לו שלא יתיר דמו ודאי

רשאי, וראיה מדוד המלך שנשבע לשמעני בן גירא וכו' עיי"ש. ובאמת כן מוכיח לשון הרמב"ם (מלכים ג, ה) כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרגו וכו', הרי להדיא שאין זה חיוב להורגו ויכול למחול (ועיין פרשת דרכים דרוש יג). ולפלא על הגה"ק שלא הביא מזה, ומצוה ליישב.

ודאתינא להכי נתקשיתי מדוע באמת לא מחל לו יהודה, [שלא יצטרכו להוריד שאולה את אחיהם כבשרם]. אך להג"ל אכן לא נתכוונו להמיתו, אדרבה בהשלכתם הבורה פעלו לסלק כל הנחשים ועקרבים שהיו שם.

לפי זה קושיא מעיקרא ליתא, כי לא באו להרוג את הנפש, ושפיר היו רשאים לאכול לחם. ויש לומר דלהא גופא נתכוונו במה שישבו לאכול לחם, להראות לכל שלא חשבו להמית אותו.

ביתר שאת יש לומר שישבו לאכול לחם כאשר ראו שלא ניזק על ידי נחשים ועקרבים, ששמחו מאוד בכך שלא נשפך דם על ידם, וקבעו עצמם בסעודת מרעים, כתרנומו ואסחרו למיכל לחמא, שהסבו לסעודה, והאריך בזה ברביד הזהב עיי"ש, היינו שסעדו בסעודה של מצוה, להודות לשם ה' על שהגדיל חסדו ליוסף אחיהם, ועשה נסים גדולים שיהא הבור ריק מנחשים ועקרבים. וזה פירוש יקר מאוד.

*

וישאו עיניהם ויראו והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגו' (לו, כה). נראה לומר כי באמת הם מצדם היו כבר פוטרים אותו לשלום, אחרי שהשליכוהו הבורה, וסתם בור עשרה טפחים שיש בו כדי להמית (ב"ק נג, שם ג. תוד"ה לא), בזה כבר יצא ידי עונש סקילה (עיין שם נא.). וגם דאם כי לא מת בהשלכתו מסתבר דעל כל פנים נחבל בגופו, וכן היה לו פחד מות כשהשליכו אותו לבור נחשים ועקרבים במרם ברחו והסתלקו משם, כדאיתא במדרש (תנחומא וישב ב) כיון שהושלך לבור מתוך פחד נחשים ועקרבים שבו נשתנה זיו פניו וברח ממנו דמו ונעשו פניו ירוקות. ככל אלה נתכפר עונו, והיו רוצים להשיבו אל אביו.

ואולם מאת ה' היתה זאת, מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים כי גר יהיה זרעך (רש"י לו, ד), וכבר אמרו (שבת פט:): ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו. לכן מן השמים נזדמן לפניהם אורחת ישמעאלים הולכים להוריד מצרימה.

זה שאמר הכתוב וישאו עיניהם ויראו והנה אורחת ישמעאלים, שלא ראו אותם מגיעים ובאים מרחוק, כי אם בפתע פתאום ראו אותם הולכים, שהובאו לכאן ממרחקים בידי שמים. ויתכן שלא היו ישמעאלים ממש אלא שנדמו כישמעאלים, כהא (ברכות ו): דאליהו אידמי ליה כטייעא (ועיין זרע בוד ויהי שני). בזה מיושב אריכות הלשון וישאו עיניהם ויראו, שלכאורה שפת יתר הוא דפשיטא שבעינים רואים, אלא הכוונה להדגיש דרך עיניהם ראו ולא זו, שלא נגלו לכל אחד רק בפני השבטים הקדושים.

*

וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולט הולכים להוריד מצרימה (ל, כה). בפירושו רש"י כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכו', ואונקלוס תרגמו לשון שעוה. והוא פלאי דמה ענין להוריד שעוה המשמש להדלקת הנר, שהוא דבר המצוי בכל מקום, ואין זה דבר העובר לסוחר לייצא למרחקים.

לדרבננו שהם היו מוכנים לפוטרו לשלום ולולי שהראו להם אות מן השמים להורידו מצרימה, נראה לפרש גם בזה ועל פי מה שכתבו בספרים הקדושים, וכן כתב זק"ק באגרא דכלה (ר"ה ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע), בענין השבטים עם יוסף, שמכרו דכמו שמאברהם יצא הפסולת בישמעאל, ומיצחק יצא עשו, כך גם יש פסולת בורע יעקב. ויש להוסיף שזה מימות עולם, דגם מאדם הראשון יצאו קין והבל, ומזרע נח היו שם ויפת וגם חם הרשע, כי גם את זה לעומת זה עשה האלקים (קהלת ו, יד), דתמיד יש כורח המציאות של רע ופסולת, וחשבו שכך צריך להיות גם בנחלת יעקב אביהם, ותלו הקלקלה ביוסף שהביא דבתם רעה שהוא הפסולת ח"ו, לכן וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום. והדברים עתיקין.

על כן מן השמים היתה סיבה שהישמעאלים נשאו שעוה, שהוא מפסולת כוורת של דבורים אחרי שמוציאים מתוכה את הדבש. כי אחרי שהשליכותו הכורה חשבו לפטרו לשלום, ועל כך וישבו לאכול לחם וכנ"ל, אבל מה' יצא הדבר להורידו מצרימה, על כן נודמן להם לראות אורחת ישמעאלים וגמליהם נושאים נכאת, שעוה, בכך דימו לראות אות מן השמים כי צדקה דרכם, דאכן הוא הפסולת שבהם כדוגמת השעוה מפסולת הכוורת, על כן גמרו אומר למכרו לישמעאלים ויביאו את יוסף מצרימה. [חסר הסיום].

* * *

בשוה"מ ליל ש"ק פרישת וישב תשל"ג

ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו, לכו ונמכרנו לישמעאלים וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרינו הוא וישמעו אחיו. ובספורנו פירש מה בצע מה תועלת וכו', וקשה וכי אטו משום תועלת הותר להם לשפוך דמו של אחיהם כמים. ובבעל הטורים, מה בצע, ב' במסורת, דין, ואידך מה בצע בדמי (תהלים ל, י), כלומר מה בצע בדמי אם אהרוג את אחי, וצ"ב. ובמדרש (כ"ר פר, ה) למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם, והוא פלאי.

והנראה בזה, שהשכמים הקרושים דנו את יוסף למיתה מחמת שציער את אביו, ודנו בנפשם דכמו שבן נח נהרג על הגזל, וזאת משום שהנגזל מצטער על הדבר שנגזל ממנו, ה"ה שחייב מיתה על גרימת צער גרידא. וטען יהודה מה בצע כי נהרוג את אחינו, וכי איזה קידוש השם יצא מזה, והרי הקב"ה לא יחפוץ במות המת, היינו אפילו הרשעים שבחיייהם נקראים מתים (ברכות יח:), כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה, ולכן מוטב לנו ונמכרנו לישמעאלים ויתייסר תחת ידם, ויסורים ממרקין כל עוונותיו של אדם (ברכות ה:), ואז בודאי ישוב בתשובה מאליו וידינו אל תהי בו.

והנה ידוע שימת רב יהודאי גאון שהמומר אינו זוקק ליבום כיון שאינו בגדר אחוה. ואמר יהודה, מה בצע כי נהרוג את אחינו, פי' וכי איזו תועלת תצמח ממה שנדון אותו כמי שאינו בגדר אחוה, לכו ונמכרנו לישמעאלים שבכהאי גוונא עדיין יש לו תקוה לשוב בתשובה וידינו אל תהי בו כי אחינו בשרינו הוא, ובודאי ישוב להיות אחינו במצוות. וגמר הכתוב אומר וישמעו אחיו, היינו דסברי וקיבלו להשתדל לשוב ולהביאו לכלל אחוה.

ומענה זו טוען יהודה בכל עת שיש ח"ו קמרוג על בני, ואומר מה בצע בדמי ברדתי אל שחת, כלומר מה תועלת תהא כאשר ח"ו תרד נשמת ישראל אל שחת, היודך עפר היגיד אמיתך, והרי לא המתים יהללו קה ולא כל יורדי דומה. והנה כאשר עמדו ישראל לפני הים ומצרים היה נוסע אחריהם, טען שר של מצרים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז (ילקוט בשלח רל"ד), ונתעוררה אז טענתו של יהודה מה בצע בדמי ברדתי אל שחת, וכי איזה קידוש השם יצמח אם ח"ו יאברו ישראל מפני המצריים, היודך עפר היגיד אמיתך, פי' הכי יאמרו המצריים שירה על הים כמו שישירו משה ובני ישראל.

וז"ש המדרש וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם, דע"י ששנאו אותו ניתן פתחון פה ליהודה לומר מה בצע כי נהרוג את אחינו, כלומר מה תועלת בדבר כפי' הספורנו, דאיזה קידוש השם יצמח מזה, ואותה טענה

נאמרה ונשנית גם בקריעת ים סוף כשמליצי היושר טענו מה בצע ברדתי אל שחת היודך עפר היגיד אמיתך, ובזכות זה נקרע הים בפניהם. ועד"ו א"ש גם המסורה, והבן.

וזה הרמז במצות נר חנוכה, שמצוה להדליקה על פתח ביתו מבחוץ (שבת כא, ב), להורות כי גם אותם שנמצאים כבר מבחוץ אסור לרחקם ולדחות אבן אחר הנופל ח"ו, כי גם מהם עדיין לא אפסה תקוה שישובו למקור ושורש מחצבתם, רק צריכים לקרבם ולהכניסם תחת כנפי השכינה המינייהו יתקלם עילאה.

וזה היה עיקר הנס בחנוכה שלמרות שבאותו הדור היו הרבה מתיוונים, דלא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא (ברכות ה, ב), ולא בכדי קם עליהם אנטיוכוס הרשע וגברה מלכות יון הרשעה, עכ"ו על ידי שנתעורר אז הלימוד זכות של יהודה שלימד סניגוריא גם על רשעי ישראל, דהכי ימלאו היוונים הרשעים את מקומם של אפילו הפחות שבפחותים שבישראל, וכי הם יודו וישבחו להקב"ה, חס עליהם המקום, וגברה יד בית חשמונאי על היוונים ונצחום.

וזה שאנו אומרים בנוסח ועל הניסים, ואתה ברחמים הרבים עמדת להם בעת צרתם רבת את ריבם וכו', ועי"ו, ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, כיון שעל ידי הנס נתרבה כבוד שמים בעולם עי"ו שבנ"י הודו לשמו ית' על הניסים ועל הפורקן. וזה שאנו אומרים ועשית עמהם נס ופלא - ונודה לשמך הגדול סלה, שכל הנס ופלא לא היה בזכותינו, אלא רק כדי שנסאיר בחיים ונוכל להודות לשמך הגדול סלה.

תוכן הענינים:

- השבטים בקדושתם פעלו שהנחשים ועקרבים יסתלקו מן הבור. סיפור מהגה"ק מדוקלא שהתולעים נסתלקו מעלים למשקה. סיפור מהגה"ק מראפשיץ אצל הגה"ק מקאהלוב שלא רצה לאכול השויפים שלא נבדקו.
- מחדש שבהריגת מורד במלכות אין איסור לאכול באותו יום, ומתרץ בזה מה שישוב לאכול לחם אחרי שדנו את יוסף.
- מורד במלכות אין חיוב להרגו והמלך יכול למחול. לכן לא נתכוונו להרגו בהשלכות הבורה, וישבו לאכול לחם בסעודת הודאה על שניצל, ולהראות לכל שלא רצו להרגו שלכן אין איסור דלא תאכלו על הדם.
- כבר רצו לפטרו לשלום, ומן השמים נודמן הדבר שיראו לפתע ארחת ישמעאלים כדי שירדו יעקב ובניו מצרימה.
- ענין שנשאו נכאת דהיינו שעוה שבא מפסולת הכוורת, כדי שיחשבו השבטים שצדקו במה שדנו את יוסף בגלל שהוא הפסולת של יעקב, וימכרוהו להורידו מצרימה.

לעילוי נשמת

הרבני החסיד מוה"ר אלימלך בהר"ר גרשון ווייס ז"ל
ככלות השבעה לפטירתו - נלב"ע י"ד כסליו ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י מתפללי ביהמ"ד צאנו קלויזענבורג מאנסי

גליון זה נדבתי

הרה"ח מוה"ר צבי פנחס וואלדמאן הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת חוה ראציל שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבתי

הרה"ח מוה"ר אליעזר זאב קליין הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת רבקה לאה שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבתי

הרה"ח מוה"ר שלום צבי גטליעב הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבן נחמן חיים נ"י
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבתי

הרה"ח מוה"ר משה יהודה וויעדער הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת נחמה חיה שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבתי

הרה"ח החבר יוסף אלחנן קארנפעלד הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת פרומט שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה
שע"י איגוד חסידי צאנו

718.431.1055